

АЛТЕРНАТИВНИ СИСТЕМИ ЗА МАЖОРИТАРЕН ИЗБОР В МНОГОМАНДАТНИ РАЙОНИ

Илия Горанов
Александър Станев

ПРЕДИСЛОВИЕ

В контекста на резултатите от проведения на 6 ноември 2016 г. национален референдум, въпросът за точните параметри, подходи и начина на въвеждане на мажоритарна избирателна система за избора на колективен орган на управление (Народното събрание) стана изключително актуална тема в Република България.

Мажоритарното гласуване най-често се свързва с гласуване в едномандатни избирателни райони – електоратът на всеки формиран район избира само един представител.

Като изключим политическия оттенък на промяната на изборната система в страната, една от най-предизвикателните задачи за разрешаване е разделянето на страната на едномандатни избирателни райони.

ОСНОВНИТЕ ФУНКЦИИ НА ИЗБОРИТЕ

- Да осигурят представителност на избрания/избраните;
- Да определят провежданата политика;
- Да легитимират властта на избрания/избраните.

УСЛОВИЕ НА ЗАДАЧАТА

За да бъдат изпълнени функциите на изборите, решението на задачата за разделяне на страната на едномандатни избирателни райони включва две предварителни условия:

- Осигуряване на норма на представителност – за всеки народен представител да могат да гласуват приблизително еднакъв брой гласоподаватели;
- Територията на едномандатния избирателен район да бъде максимално консистентна – да не се допуска териториално разцепване на района;

ПОКРИВАНЕ НА УСЛОВИЯТА

- За съжаление населението в България не е достатъчно консистентно, така че да позволи лесно решаване на задачата.
- В малките населени места (кметства) населението е под 1000 души (а много често под 300).
- В същото време в големите населени места – градове, общински и областни центрове има население над 30 – 40 и дори 60 хиляди души.
- Не на последно място, в големите градове в страната – София, Пловдив, Варна, Бургас и др. населението е още по-голямо, което допълнително усложнява задачата при изискване за покриване на условията.

НОРМА НА ПРЕДСТАВИТЕЛНОСТ

- При избиране на 240 народни представители и приблизително население от около 7 милиона, тази норма е около 30`000 души срещу един мандат.
- Числото може да варира според това:
 - Дали ще се изчислява срещу броя на населението или според лицата имащи право на глас;
 - Колко мандата ще бъдат разпределени извън страната и колко в страната;
 - Дали ще се използват данни по постоянен адрес или по настоящ адрес на гласоподавателите.

Въпреки възможностите за вариране, можем да приемем числото 30`000 за приблизително коректно. В такъв случай ще има населени места които избират повече от един народен представител (общински и областни центрове с население над 30`000 души) и малки населени места, които трябва да бъдат "групирани" за формирането на район с население близко до нормата на представителност.

КОНСИСТЕНТНОСТ НА ТЕРИТОРИЯТА

Осигуряването на консистентността на територията може да засегне два различни аспекта:

- Консистентност на групирани малки населени места в едномандатен изборителен район – може да се постигне, като се обединяват само населени места (общини), които включват общи териториални граници;
- Консистентност на отделните едномандатни райони в рамките на големите населени места – може да се постигне, като се извърши обединяване на отделни административни единици (райони, жилищни квартали, микрорайони и части на жилищни квартали и др.), като отново се спазва условието за включване на единици, които имат общи териториални граници;

ДЕФИНИРАНЕ НА ПРОБЛЕМА

Прилагането на такъв подход изисква наличието на голям обем допълнителни данни за извършването на изчисленията – точна топографска информация за общините, населените места в тях, административно и друго териториално деление в рамките на големите населени места, информация за общите териториални граници, точни данни за населението във всяка териториална единица формирана по този начин.

За оптимално покриване на първото условие (нормата на представителност) е необходимо данните да бъдат на максимално гранулярно ниво.

Осигуряването на необходимите данни само по себе си ще представлява сериозна задача, която няма лесно решение. И въпреки това, наличието на данни може да не доведе до еднозначно решение на проблема за териториалното разпределение на едномандатните избирателни райони.

ВЪЗМОЖНИ РЕШЕНИЯ

Тогава се поставя въпросът: дали едномандатните избирателни райони са задължително условие за въвеждането на мажоритарна избирателна система?

Взимайки предвид това, че фокусът на мажоритарния елемент в изборната система, особено в контекста на проведения на 6 ноември 2016 г. национален референдум, попада върху концепцията за гласуване за конкретни личности, а не за листи, това не поставя ограничение за гласуване в едномандатни избирателни райони.

МЕХАНИЧНОТО РАЗДЕЛЕНИЕ НЕ Е РЕШЕНИЕ

Нещо повече – механичното разделяне на територията на страната на едномандатни избирателни райони не е естествено за електората. Възникват редица въпроси:

- Защо народният представител на съседното село е различен?
- Защо народният представител на съседния блок е различен?
- Защо народният представител на съседния вход е различен?
- До какво ниво ще достигне гранулярността за да бъдат удовлетворени дефинираните условия? Необходимо ли е достигане до такава гранулярност, само за да бъдат покрити дефинираните ограничения?
- Жителите на съседния едномандатен район наистина ли са по-различни?
- Интересите на съседния едномандатен район наистина ли са по-различни?

ВЪЗМОЖНИ РЕШЕНИЯ

- Дали едномандатните избирателни райони са задължително условие за въвеждането на мажоритарна избирателна система?
- Проблем ли е в рамките на избирателен район, който включва съседни малки населени места (с еднородно население и интереси) да бъдат избрани двама или повече представители?
- Има ли пречка всички жители на едно голямо населено място да изберат двама или повече представители, без да бъдат механично разделяни на по-малки райони?

МНОГОМАНДАТНИ МАЖОРИТАРНИ ИЗБИРАТЕЛНИ РАЙОНИ

Въвеждането на многомандатни мажоритарни избирателни райони може да доведе до получаването на по-оптимално* решение на задачата.

**по-оптимално ще наречем решението, което в по-голяма степен изпълнява поставените по-рано условия: минимално отклонение от нормата на представителност и максимална териториална консистентност на формираните райони.*

МНОГОМАНДАТНИ МАЖОРИТАРНИ ИЗБИРАТЕЛНИ СИСТЕМИ

Прилагането на многомандатни избирателни райони в контекста на мажоритарна избирателна система е възможно. Съществуват редица такива мажоритарни системи, сред които попадат:

- Многомандатно мажоритарно гласуване (Multimember Plurality Election);
- Одобрително гласуване (Approval Voting);
- Оценително гласуване (Range Voting);
- Преброяване на борда (Borda Count);
- Кръстосан метод на Бъклин (Bucklin Voting / Grand Junction System);
- Прехвърляне на вота (Single Transferable Vote);
- Преброяване на групи;
- Сегментирано гласуване;

МНОГОМАНДАТНО МАЖОРИТАРНО ГЛАСУВАНЕ

- Multimember Plurality Election;
- Избори, при които ако се избират n мандати измежду x кандидати, където $x \geq n$;
- Първите n кандидати получили най-голям брой гласове се считат за избрани;
- Гласуването се случва в единствен тур;
- Може да се приложи както на национално ниво, така и на ниво многомандатни райони;

ПРОБЛЕМИ:

- Дава голямо отклонение от нормата на представителност, особено при голям брой мандати в района;

ОДОБРИТЕЛНО ГЛАСУВАНЕ

- Approval Voting;
- Всеки гласоподавател дава "одобрение" за кандидатите;
 - Може да се дава одобрение с ДА и НЕ за всеки от кандидатите
 - Може да се дава одобрение само с ДА за ограничен брой кандидати (например броя на мандатите в района)
- За избрани се считат кандидатите, които са получили най-голямо одобрение;
- Може да се прилага както в един, така и в два тура;

ПРОБЛЕМИ:

- Сложността на гласуване зависи от броя на мандатите в района

ОЦЕНИТЕЛНО ГЛАСУВАНЕ

- Block Voting, разновидност на Range Voting;
- Всеки кандидат се оценява по скала;
- За всеки кандидат се изчислява средна получена оценка (мода, медиана или аритметично);
- За избран се счита кандидатът получил най-високата средна оценка;
- При многомандатно гласуване са избрани n кандидати с най-високи средни оценки;
- Гласуването протича в единствен тур.

ПРОБЛЕМИ:

- Сложността на гласуване зависи от броя на кандидатите

ПРЕБРОЯВАНЕ НА БОРДА

- Borda Count;
- Всеки гласоподавател подрежда кандидатите в последователност на одобрение;
- При преброяването на гласовете, всеки кандидат получава от всяка бюлетина толкова точки, колкото са кандидатите с по-малко предпочитание;
- За избран се счита кандидатът получил най-голям брой точки;
- При многомандатен район избрани са n кандидатите получили най-голям брой точки;
- Особеност на системата е, че победител не е кандидатът, който има най-висока степен на одобрение, а този, който е одобряван от най-голям брой избиратели (макар и не на първо място)

ПРОБЛЕМИ:

- Сложността на гласуване зависи от броя на кандидатите.

КРЪСТОСАН МЕТОД НА БЪКЛИН

- Bucklin Voting / Grand Junction System;
- Всеки гласоподавател подрежда кандидатите в последователност на одобрение;
- За разлика от преброяването на борда, може да се подредят само толкова кандидати, колкото са мандатите в района (по-лесна бюлетина);
- За всеки кандидат първо се сумира броят на бюлетините, в които е класиран на първо място.
 - Ако броят е повече от половината гласували – кандидатът е избран;
 - Ако не са избрани необходимият брой кандидати за всеки кандидат се прибавя броят на бюлетините, в които е класиран на второ място и стъпките се повтарят;
- Може да се провежда както в един, така и в два тура;
- Методът е лесно разбираем от гласоподавателите;
- При многомандатни райони има разновидност, при която всеки гласоподавател дава първо място за повече от един кандидат до запълване на броя на мандатите в района;

ПРОБЛЕМИ:

- Сложността на гласуване зависи едновременно от броя на кандидатите и броя на мандатите

ПРЕХВЪРЛЯНЕ НА ВОТА

- Single Transferable Vote;
- Всеки гласоподавател подава бюлетина само за един кандидат, има вариант с подреждане на кандидатите в последователност на одобрение;
- Изчислява се квота (необходим брой гласове за избиране на един мандат в района);
- Ако кандидатът с най-голям брой гласове има повече от определената квота, той е избран, а горницата от гласове над квотата се прехвърля като гласове за следващия кандидат;
- Процедурата се повтаря до запълване на мандатите или изчерпване на гласовете;
- Ако мандатите не са запълнени, гласовете на "най-малките" кандидати се сумират и се добавят към "най-големия" неизбран кандидат до запълване на броя мандати;

ПРЕБРОЯВАНЕ НА ГРУПИ

- Гласоподавателите гласуват за толкова кандидати, колкото мандата има в района;
- За всяка възможна група от кандидати се извършва преброяване на броя на бюлетините, в които е посочена съответната комбинация от кандидати;
- Ако някоя от групата е събрала повече от половината от подадените гласове – кандидатите от тази група се считат за избрани;
- Ако няма избрана група, x групи ($x > 1$) се класират за втори тур, където се гласува с един глас за една от възможните групи. Кандидатите включени в групата събрала най-голям брой гласове се считат за избрани.

ПРОБЛЕМИ:

- Сложност на преброяването и обработката поради пълно комбиниране;
- Сложността зависи едновременно от броя на кандидатите и броя на мандатите в района.

СЕГМЕНТИРАНО ГЛАСУВАНЕ

- За всеки от n мандатите в избирателния район се създава отделен списък от кандидати - сегмент;
- Гласоподавателите избират по един кандидат от всеки сегмент;
- Във всеки сегмент, за избран се счита кандидатът получил най-голям брой гласове;
- Може да се приложи както в един, така и в два тура с абсолютно мнозинство;
- Лесен за разбиране от гласоподавателите, лесна и разбираема бюлетина;

ПРОБЛЕМИ:

- Липса на обективни правила за формиране на сегментите.

ОБЩИ ПРОБЛЕМИ НА МЕТОДИТЕ

- Сложност на преброяването на гласовете
 - Преброяването на резултатите трудно може да се извърши ръчно;
 - Обработката трябва да се извършва централизирано от преброителна комисия;
- Сложност на гласуване
 - Комплексна бюлетина;
 - Разяснителна кампания;
 - Електорат с ниско образование;
- Разбираемост на резултатите
 - Електоратът трябва лесно да разбере по какъв начин е получен резултата

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

- Мажоритарното гласуване е възможно не само в одномандатни изборителни райони;
- Разделянето на България на многомандатни изборителни райони за мажоритарно гласуване има предимството да удовлетворява условията за норма на представителност и териториална консистентност на районите в по-голяма степен;
- Използването на алтернативна мажоритарна изборителна система може да бъде ключа към минимизирането на недостатъците на одномандатните изборителни райони;

БЛАГОДАРЯ ЗА ВНИМАНИЕТО

АКО ИМАТЕ ВЪПРОСИ,
ЩЕ СЕ РАДВАМ ДА ОТГОВОРЯ

Илия Горанов
Александър Станев

АЛТЕРНАТИВНИ СИСТЕМИ ЗА МАЖОРИТАРЕН ИЗБОР В МНОГОМАНДАТНИ РАЙОНИ

Илия Горанов
Александър Станев